

Socialpædagogik, udsathed, tillid eller mangel på samme

Af Lotte Junker Harbo og
Charlotte Vange Løvstad

Peer reviewed

Abstract

Denne artikels centrale pointe er, at hvis unge i forskellige former for udsathed som fx hjemløshed afviser den hjælp, de er berettiget til, så kan afvisningerne ske fordi de unge ikke oplever den tiltænkte hjælp som hjælpsom. Artiklen indeholder en analyse med Niklas Luhmanns tillidsbegreb af forskellige situationer fra en række feltstudier og foreslår med afsæt heri, at de unges afvisninger af hjælp – i form af fx socialpædagogiske tiltag – ikke sker ud af det blå. Derimod opstår afvisningerne i en proces, hvor de unges tillid til hjælpen over tid svinger over og bliver til mistillid. Her skyder artiklen sig med sit kvalitative blik ind i international kvantitativ forskning om temaet *non-take-up*, det vil sige situationer hvor borgere ikke modtager eller deltager i den sociale, økonomiske eller sundhedsmæssige hjælp, de er berettiget til, ved at pege på hvad fagpersoner som fx socialpædagoger, med fordel kan være opmærksomme på, så det der er tiltænkt som hjælp ikke ender i ikke-hjælp.

Indledning

Gennem en årrække har spørgsmålet om *non-take-up* været behandlet i forskellige forskningsperspektiver. *Non-take-up* adresserer den situation, hvor mennesker, som har ret til fx social, økonomisk eller sundhedsmæssig hjælp i et givent samfund, bevidst eller ubevidst, undlader at gøre krav på hjælpen uanset, at de er berettiget til den. I en artikel, som indkredser særligt vestlige blikke på *non-take-up* (Lucas, Bonvin & Hümbelin, 2021:170), peger forfatterne på, at der er en større mængde kvantitativ forskning ind i feltet, men efterlyser kvalitative undersøgelser af, hvordan de mennesker, der ikke gør hævde på hjælpen, oplever disse situationer. Her skyder nærværende artikel sig ind ved i et mikrosociologisk blik at konstruere to ek-

sempler på tværs af en række forskningsprojekter, hvor af vi præsenterer et par stykker nedenfor.¹ Med afsæt i eksemplerne under-

1. Boelskifte, L. & Løvstad, C. V. (2022): Graviditet og moderskab til vurdering – systemets bekymrede blik på gravide kvinder i udsatte positioner. *Social Kritik*. Harbo, L.J. (2023): Hvad gør socialpædagoger og andre fagprofessionelle når de unge ikke vil kontakten med dem – og hvad gør det ved de fagprofessionelle? Accepted for peer review til Petersen, K.E. & Schultz, C. (red.): *Fritids- og ungdomspædagogik – En introduktion til større børn og unges hverdagsliv i fritids- og ungdomsklubber*.

Harbo, L.J. & Kemp, R. (2020): Social pedagogical perspectives on fidelity to a manual: professional principles and dilemmas in everyday expertise. I: *International Journal of Social Pedagogy*. 9, 1, s. 12

Harbo, L.J. (2019): Socialpædagogik i forskellige former i lyset af Luhmanns systemteori. En empirisk undersøgelse af, hvad der sker i situationer, hvor den evidensbaserede manual ikke følges. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag. 396 s. (Ph.D.-Serien).

Harbo, L. J., Kristiansen, E. S. & Skaarup, N. (2018): Det individrettede arbejde i den socialpædagogiske institution: eller: hvor er det sociale i socialpædagogikken? I: *Tidsskrift for Socialpædagogik*. 21, 1, s. 98-109 12 s.

Harbo, L. J. (2015): Pædagogers viden kan forhindre manualblindhed: De evidens- og manualbaserede programmer som nu findes i Danmark, kan tilpasses en dansk pædagogisk kontekst ved udvidelse af det faglige perspektiv. I: *Vera*. 73, s. 10 - 15 5 s.

Løvstad, C. V. & Harbo, L. J. (2021): Unge selvbyggeres opleves af hjælp og afvisning af hjælp i overgangen til at bo. afrapportering af forskningsprojekt. Findes på UC viden.

Løvstad, C. V. (2021): Bekymring og deltagelse - kommende forældres inddragelse i tværfaglige netværksmøder om graviditet og forældreskab. I: *Uden For Nummer*.

Løvstad, C. V., Svendsen, C. B. & Ramsbøl, H. (2018): Mit hjerte skal nok lige acceptere, at det er mit hjem det her. *Uden For Nummer*, 37/2018, s. 42-51

Løvstad, C. (2018): Mennesker, inddragelse og problemer. *Tidsskrift for Socialpædagogik*. 21. årg., nr. 1, 2018, s. 89-97 (9 sider)

Svendsen, C. B., Løvstad, C. V. & Ramsbøl, H. (2018): På sporet af udsatte stemmer. *Tidsskrift og Socialpædagogik*, 21. årg., nr. 1, 2018, s. 5-14 (9 sider)

Løvstad, C. V. (2016): Et spørgsmål om inddragelse, *STOF* 26 sommer 2016, s. 69-76 (8 sider)

søger vi, hvad der kan siges at karakterisere situationer, hvor særligt unge i udsathed afviser hjælp, det vil her sige situationer som vi ser som non-take-up af socialpædagogik.

I denne artikel rammesætter vi først det, som er tænkt som hjælp, som socialpædagogik i form af hjælp til hjælpsomme koblingsmuligheder til de sammenhænge som mennesker ønsker at deltage i (Harbo, 2021). Dernæst præsenterer vi de to eksempler fra mikrosociologiske forskningsprojekter, der involverer unge i risiko for eller allerede endt i hjemløshed. Eksemplerne beskriver møder mellem de unge og socialpædagogisk praksis, som leder til, at de unge trækker sig fra hjælpen, og i artiklen undersøger vi, hvordan dette kan forstås ved hjælp af Niklas Luhmanns begreb om tillid (Luhmann, 1999). Her er det en væsentlig analytisk pointe, at der forud for 'afvisningen' af hjælpen ligger forskellige små hændelser, som de unge oplever som kiks, misforståelser eller fejl og som de unge ser i et tilgivende og tillidsfuldt lys. På et tidspunkt bliver et sådan kiks, misforståelse eller fejl for meget for de unge, og tilliden svinger over i mistillid, hvad vi med reference til Luhmanns teori betegner som en tærskelhændelse, og de unge afviser hjælpen.

To af de projekter som vi har konstrueret eksemplerne ud fra er først et projekt, hvor vi over en periode på 9 måneder har fulgt menneskers vej ud af hjemløshed og deres oplevelser i og af et projekt, som netop har til formål at hjælpe de unge ud af hjemløshed (Harbo og Løvstad, 2021). Det empiriske materiale er her produceret ved feltobservationer og mere formaliserede interviews med beboere og tilknyttet personale, inspireret af tænkningen omkring farligt feltarbejde (Jacobsen, M.H.; Kristiansen, 2001). De unge fortæller her om, at de trækker sig fra hjælpen, fordi de oplever, at deres nuværende

status som ikke-hjemløse bliver brugt som markering af hjælpens succes, og som en ung siger 'jeg vil ikke være deres poster girl'.²

Dernæst tager vi afsæt i et projekt som ved hjælp af photovoicemetoden (Wang, C.; Burris, 1997) undersøgte de unges oplevelser af hjem, hjemlighed og hjemløshed (Løvstad, Svendsen og Ramsbøl, 2018). Photovoice er en deltagerstyret metode, som kombinerer fotografiet med kvalitative interviews med blandt andet det formål, at give deltagerne mulighed for at repræsentere sig selv og samtidigt også initiere en kritisk debat i (lokal) samfundet. De unge deltager i projektet engageret i at tage billeder og efterfølgende i interviews om billederne. De ønsker dog kun, at medvirke så langt som til at gøre forskeren klogere på deres oplevelser, men de ønsker ikke at gøre samfundet og derved hjælpen klogere på oplevelserne i direkte dialog (Løvstad, Svendsen og Ramsbøl, 2018).

Fremgangsmåde i artiklen

Indledningsvist rammesættes indholdet med reference til non-take-up litteraturen. Dernæst introducerer vi, hvordan vi her forstår det, som de unge 'ikke tager op' som socialpædagogik og vi relaterer vores empiriske felt til andre undersøgelsesfelter indenfor *non-take-up*-disciplinen. Herpå præsenterer vi vores empiriske eksempler og de tendenser, som vi ser på tværs af dem, for så at ana-

lysere dem ved Luhmanns tillidsbegreb. Sidst peger vi på, hvad artiklens pointer kan have af betydning for socialpædagogik i relation til unge i løst koblede situationer, for så at vise hvordan vores bidrag kan forstås i relation til udsnit af non-take-up-litteraturen.

Non-take-up

Igennem de seneste 20 år har været et stigende politisk fokus på det, der kaldes *non-take-up*, dvs. situationer hvor borgere bevidst eller ubevidst ikke tager imod den hjælp, de er berettiget til i en given velfærdsstat ligesom der findes mere og mere forskning på feltet (Lucas, Bonvin & Hümbelin, 2021: 163-164). I en overblikartikel peger Lucas, Bonvin & Hümbelin (2021) på, at der på tværs af forskningslitteraturen ser ud til at findes fire former for non-take-up, nemlig (Warin, 2016 i: Lucas, Bonvin & Hümbelin, 2021:165):

- 1) *Ikke-viden* hvor mennesker, der er berettiget til hjælp i form af fx sundhedsydelser eller kontanthjælp, ikke kender til det specifikke tilbud om hjælp.
- 2) *Ikke-anmodning* hvor mennesker, der er berettiget til hjælp, ikke anmoder om den, selvom de kender til den.
- 3) *Ikke-modtaget* hvor mennesker anmoder om hjælp, som de er berettiget til, men ikke modtager den.
- 4) *Ikke-tilbudt* hvor hjælp ikke tilbydes, selvom et menneske er berettiget til den.

I bestræbelsen på at forstå hvad der kan lede til non-take-up, peges der på disse pointer (Lucas, Bonvin & Hümbelin, 2021:165-166)

- a) *Mangel på information*: potentielle modtagere af hjælp kender ikke til deres rettigheder, eller til hvordan man anmoder om hjælpen.

2. Vi har fremlagt forskellige elementer af forskningen på en række konferencer, fx NUBUs (Nationalt center for forskning i Udsathed blandt Børn og Unge) forskertræf 2021, i en afsluttende rapport omkring selvbyggerprojektet (Harbo og Løvstad, 2021) og i forbindelse med Forskningens Døgn, ligesom foreløbige skitser til illustrationen er at finde i en projektbeskrivelse til NUBU, se fx <https://www.ucviden.dk/da/projects/projektforslag-til-nubu> men materialet er ikke tidligere udgivet som valideret kommunikation.

- b) *Sociale og psykologiske faktorer*: gælder især hvis hjælpen kan siges at medføre stigma der igen kan hindre social mobilitet.
- c) *Administrative krav*: at ansøgningsprocessen skræmmer mennesker fra at søge pga. høj grad af kompleksitet.
- d) *Økonomiske determinants*: relationen mellem omfanget af hjælpen og graden af hjælpebehov kan lede til non-take-up, altså at man fx kan miste retten til andre ydelser ved at tage imod hjælpen, uanset at man er berettiget til den.

Oversigtsartiklen peger endvidere på, at non-take-up ikke nødvendigvis er endegyldig eller permanent, men sagtens kan være midlertidig og sporadisk, ligesom det kan forekomme på forskellige tidspunkter i interaktionen mellem menneske og institution (Lucas, Bonvin & Hümbelin, 2021:166). På den måde er tid og timing centrale elementer, når ærindet er at forstå non-take-up, og forskning frem til nu understreger således særligt den dynamiske karakter ved non-take-up ligesom den temporale dimension er et integreret element. Samtidig har fokus især været på årsagerne til non-take-up, hvilket har efterladt *konsekvenserne* af samme som en slags blind plet (168). Sidst er det en central pointe, at langt størstedelen af den eksisterende forskning på feltet er kvantitativt og hviler på data fra fx surveys.

For at supplere eksisterende forskning vælger vi i artiklen her derfor et kvalitativt fokus på tid og på små hændelser. Det vil sige situationer, der over tid leder til, at samspillet mellem hjælpen forstås som socialpædagogik og de unge går fra at være præget af tillid til at være præget af mistillid, ligesom den udvikling ikke nødvendigvis er lineær,

men sker i forskellige temporale spring. Disse pointer kan vi kun frembringe, fordi vi stiller os i et mikrosociologisk blik, hvor det levede liv i relation til socialpædagogik er vores genstand. På den måde adresserer vi vinkler ind i non-take-up-forskningen som hidtil har været underbelyst. Her træder også en forskelsmarkør frem, idet non-take-up i den kvantitative forskning er hjælp, som ikke tages i mod, hvor vi i et kvalitativt blik forstår non-take-up som afvisning af hjælp og dermed et supplement til de fire former for non-take-up som listes op ovenfor.

Socialpædagogik som hjælp til hjælpsomme koblingsmuligheder

Og hvad er det så, de unge ikke 'tager op', altså afviser, i vores undersøgelse? I det ene empiriske eksempel tager vi udgangspunkt i et projekt,³ hvor ideen var, at de unge som deltog kunne bevæge sig ud af hjemløshed og ind i en fremtid i egen, selvbygget og flytbare bolig. Vejen dertil gik over først at bo i deres huse i et organiseret bofællesskab. I projektbeskrivelsen og i interviews fortæller de tilknyttede fagpersoner om, hvordan ambitionen er at hjælpe dels til det overordnede mål, altså at de unge flytter i egen bolig, dels til at de unge kom i praktikker, fik ordnet ansøgninger til boligtilskud mv. Fagpersonerne beskrev det med eksempler fra hverdagen, fx hvordan én af dem lavede en liste med telefonnumre over steder, man kunne ringe til for at og så sad han ved siden af den unge, mens hun ringede rundt. I fagpersonernes beskrivelser vægtede de særligt relationen mellem dem og de unge, at den var god og præget af tillid, og de fortalte, hvordan de

3. Alt omkring projektet er her anonymiseret af hensyn til de medvirkende kvinder og fagpersonerne som arbejdede ind i projektet.

inviterede til kaffemøder og inviterede til fælles møder, hvor de kunne tale om regler og normer for bofællesskabets beboere. På den måde markerer fagpersonen en forståelse af relationen som forudsætning for hjælp.

Vi forstår denne form for praksis som socialpædagogik (jf. Harbo, 2021) derved, at formålet kan ses som det at hjælpe til hjælpsomme koblingsmuligheder, altså at hjælpe de unge til at indgå i sammenhænge, som på sigt kan hjælpe dem til at bo i egen bolig og blive selvforsørgende. Det særligt socialpædagogiske ser vi i fagpersonernes argumentation omkring og vægtning af relationsarbejdet. Vi ser det også i den værdi, som fagpersonerne tillægger det at indgå i forskellige sammenhænge, der ses som hjælpsomme koblingsmuligheder rettet mod det at bo selv og at være i en form for beskæftigelse. I deres faglige overvejelser trækker de i vores optik således på det, der kan beskrives som en socialpædagogisk henvisningshorisont (Harbo, 2021).

Emmas møde med socialpædagogik

I det følgende møder vi 22-årige Emma, som i en længere periode har været i hjemløshed og nu bor i en af boligerne som er del af selvsbyggerprojektet. Emma står i, hvad vi her ser som, en kritisk overgang, fordi ambitionen er, at hun skal gå fra at være i hjemløshed til at være mere stabilt boende i egen bolig. Det er denne livssituation som danner ramme om casen her:⁴

I starten af projektet deltager Emma med engagement og tiltro til projektet, og samspillet er præget af tillid på den måde, at både Emma og projektets fagpersoner deler

forventninger om, at det vil lykkes Emma at bo selv i boligen. Emma trives i boligen og beskriver, hvordan hun oplever sig som normal ved både at bo selv og at være i gang med praktik. Der er også eksempler på, hvor aftaler mellem Emma og fagpersonerne ikke overholdes, som i første omgang ikke har den store betydning. Et eksempel er, hvor fagpersonen ikke møder op til et møde med den kommunale kontaktperson og i en anden situation beslutter fagpersonerne alene, hvem der skal flytte ind i et ledigt hus i bofællesskabet, hvilket leder til at Emma og de andre beboere følger sig tilsidesat. I starten af forløbet beskriver Emma situationer som disse som små kiks eller fejl fra fagpersonernes side, og hun ser dem i et tilgivende lys ligesom tilliden til at hendes deltagelse i projektet vil hjælpe hende til at bo selv.

Et stykke inde i projektet har Emma en oplevelse, hvor fagpersonerne i hendes øjne bruger hende som en slags reklamesøjle for projektet. På fagpersonernes forslag stiller Emma op i et lokalt medie og fortæller om sin bolig og om det at være deltager i projektet, selvom hun egentlig ikke har lyst til det. Emma beder om at være anonymiseret, da hun lever i skjul for en nær pårørende. Anonymiseringen brydes i offentliggørelsen og Emmas nære pårørende opsøger hende i bofællesskabet, med flere voldsomme episoder til følge. I de situationer oplever Emma at stå uden hjælp fra projektet og beskriver, hvordan hun oplever, at det var vigtigere for projektet at blive fremstillet som en succes end det var at tage højde for Emma, blandt andet ved at sikre anonymisering. Emma beskriver videre, hvordan hun føler sig objektgjort og siger "Jeg vil ikke være deres poster-girl", ligesom hun efter denne episode trækker sig fra fagpersonerne, undgår dem på pladsen og åbner ikke døren, når de ban-

4. Casen er bygget op omkring forskellige fortællinger fra flere unge.

ker på. I Emmas egne beskrivelser eskalerer hendes misbrug, og hun trækker sig fra den praktikplads, hun var startet på.

Non-take-up i relation til socialpædagogik

I situationen her ser vi, at Emma er berettiget til hjælp i form af socialpædagogisk praksis der har til formål at hjælpe Emma til forskellige koblingsmuligheder, der på sigt kan lede til at hun bor selv og er i en form for beskæftigelse. Ud over retten til at deltage i alle elementer i projektet ser vi i eksemplerne, at Emma også er tildelt en kommunal støtteperson ligesom hun er i praktik initieret af en kommunal indsats. I og med at Emma afviser hjælpen bevæger vi os i vores øjne fra socialpædagogisk hjælp og over i non-take-up. Mere specifikt er der i vores øjne tale om non-take-up af kategori 2) *Ikke-anmodning*, hvor mennesker, der er berettiget til hjælp, ikke anmoder om den selvom de kender til den: Emma ved, at hjælpen findes, at fagpersonerne gerne vil hjælpe hende, ligesom hun ved hvordan hun skal komme til sin praktik og hun har længe arbejdet for at reducere sit rusmiddelforbrug. Men nu undviger hun fagpersonerne, hun trækker sig fra praktikken, og hun ændrer adfærd omkring sit rusmiddelforbrug, der intensiveres.

Hvad angår de forskningsmæssige beskrivelser af, hvorfor non-take-up forekommer, så vurderer vi særligt at det er pointe b, der er i spil her, altså *Sociale og psykologiske faktorer*. Det ser vi i Emmas beskrivelser af, hvordan hun føler sig objektgjort omkring det at fortælle om projektet og at hun 'bare' var en postergirl som skulle promovere det. Hele oplevelsen trak på sin vis Emma tilbage i en identitet som tidligere hjemløs i en situation, hvor hun egentlig var ved at bygge en selvforståelse op som en ung kvinde, der kan bo

selv. Vi ser det som en analytiske pointe at projektet på den måde – og på paradoksal vis utilsigtet – medvirker til at hindre Emmas sociale mobilitet. I det andet eksempel ser vi det samme, altså ikke-anmodning af sociale og psykologiske årsager derved at de unge ikke vil identificeres med den institutionelle problemidentitet som hjemløs, fordi den opleves som stigmatiserende. Her fravælger de unge at overnatte på herberg og forsorgshjem, da det kolliderer med de unges selvforståelse. Herberg og forsorgshjem er for "rigtigt hjemløse" med masser af problemer og derfor bliver det oplevet stigmatiserende for de unge, som ikke forstår sig selv om "rigtigt hjemløse". Også her er pointen at de er berettiget til hjælp, hjælpen stilles til rådighed, men de kan ikke koble sig på den, da hjælpen ikke opleves meningsfuldt, hvorfor de afviser den. Hjælpen opleves ikke at lytte til de unge. På tværs af de to empiriske eksempler træder det frem, at de unge afviser hjælpen, da de oplever sig objektgjort og stigmatiserede i mødet.

Som nævnt tidligere ser vi forskellige temporale spring i det empiriske materiale som igen kan pege på konsekvenser af non-take-up, et af de områder som forskningslitteratur peger på at vi mangler viden om. Dette forfølger vi i det næste afsnit.

Tillid, tærskelhændelse og mistillid

Vejen til at forstå disse spring i tid går i vores arbejde gennem Niklas Luhmanns begreb om tillid i relation til mistillid, som det beskrives i bogen *Tillid – en mekanisme til reduktion af social kompleksitet* (1999). Tillid er i den forstand en *risikofyldt forud-ydelse* i den forstand, at tillid kun ses, når tillidsfulde forventninger giver det ønskede resultat som følge af en beslutning (Luhmann, 1999:59-60). På den måde er tillid noget der læres

og som omvendt må kontrolleres og tøjles, idet det i høj grad handler om at reducere kompleksitet, særligt den som kommer ind i verden pga. andre menneskers frihed (Luhmann, 1999:67-68).

Her nærmer vi os det, som Nils Mortensen meget præcist beskriver som det konstituerende for tillidsfænomenet i Luhmanns begrebsapparat, nemlig at tillid ses i "... *stabilisering af gensidig tillid i en interaktion, hvor begge parter har frihed til at handle anderledes end den anden måtte forvente*" (Mortensen, 1999:12). Gensidigheden, det sociale så at sige, understreger, hvordan tillidsbegrebet her tematiserer tillidens mulighedsbetingelser i forskellige situationer frem for at relatere tillid til fx følelsesmæssige bånd eller moralsk/etiske forventninger om det rigtige i at udvise tillid i en særlig situation. For vores materiale her vil det sige, at fokus ligger på hvordan socialpædagogik og de unge sætter mulighedsbetingelser for at tillid – og mistillid – kan opstå. På den måde handler det ikke så meget om, hvad socialpædagogik *bør gøre* eller om, hvordan Emma føler sig forbundet til fagpersonerne, men snarere om hvordan samspillet eller praksis om man vil former sig over tid i interaktioner mellem socialpædagogik og unge. For os at se hjælper tillidsbegrebet os her til imødekomme risikoen for at casens non-take-up tilskrives personlige egenskaber ved Emma som fx hendes tidligere rusmiddelbrug eller erfaringerne med hjemløshed. I stedet må non-take-up i denne forstand tilregnes interaktionen mellem socialpædagogik og den unge, det ligger så at sige i mødet mellem de to.

Tillid

I stedet får vi blik for, hvordan der indledningsvist er tillid i samspillet mellem fagpersonerne og Emma og de andre unge. Der er fra

alle sider tillid til, at deltagelse i projektet kan hjælpe de unge ud af hjemløshed og at det at bo i egen bolig også kan trække andre gode ting med sig i en nutidens fremtidshorisont, altså et blik fra livet som det er dette nu og ud i hvad der ønskes i fremtiden. Projektet producerer ad den vej socialpædagogik som adresse for tilliden, hvorved socialpædagogik på sæt og vis kommer til at fungere som en slags aflaster for den kompleksitet, som de unge oplever omkring hjemløshed, rusmidler og andre elementer af at leve i udsathed. Her er det en analytisk pointe, at det er nemmere at bære risikoen ved at vise tillid, end det er at bære kompleksiteten omkring hjemløshed mv – med Luhmanns ord er tillid både en chance og en lænke (Luhmann, 1999:115). I forlængelse heraf kan man sige, at chanceoplevelsen som tages ved tillid mellem de unge og hjælp kan skærpes for alle og altså også de unge ved netop aktiv deltagelse i projektet og ved indflydelse på, hvilke temaer og grænser, der skal etableres i praksis. At turde tilliden er også et udtryk for de unges risikovillighed i forhold til at tage chancen med at give plads til tillid, således tillid kan opstå. Det, der i vores blik sker i disse non-take-up-situationer er, at rusmidler og hjemløshed *også* kan have funktion af kompleksitetsreduktion når der opstår *mistillid* til hjælpen. Til eksempel nævnes det flere steder i vores empiriske materiale, at de unge i bofællesskabet ønsker hjælp til netop det at bo og bygge selv, til at få lagt rør ned på pladsen, til at få købt materialer ind til at forbedre boligerne med og andre aspekter af mere praktisk karakter, som er relateret til det at bo og bygge selv, mens de omvendt er knapt så optaget af at etablere relationer med fagpersonerne. Og på sin vis bliver denne skævhed i henholdsvis, fagpersonernes og de unges blikke på relations betydning i hjælpen afgørende ind i, at

situationerne fører til non-take-up, for som vi så tidligere, ser fagpersonerne relationsarbejde som helt afgørende for hjælpen og når der opstår mistillid mellem dem og de unge, kommer relationerne i fare og det får fagpersonerne til at konstatere at de unge 'ikke vil noget'. Derved personliggør fagpersonerne de unges afvisninger og det understreger her, at fagpersonernes forståelser af relationsarbejde, hvorigennem al andet hjælp virker, og når de unge "ikke vil det", så vil de unge ikke hjælpen i fagpersonernes optik. For de unge er det relationelle vigtigere ind i fællesskabet blandt dem selv end det relationelle med fagpersonerne. I den optik køber de unge så at sige ind på projektet og dets formål, mens der er divergerende opfattelser af, hvilken rolle relationen mellem fagpersoner og de unge spiller. Det får betydning ind i det omslag fra tillid til mistillid som vi ser ske i projektet.

Tærskelhændelse

Som nævnt i casen sker der i projektet til tider, hvad en af de unge beskriver som små kiks fra fagpersonerne, de glemmer aftaler eller får ikke gjort hvad de har sagt, de ville gøre. De unge, herunder Emma ser det i et tillidsfuldt lys og fejler dem af, fordi det at deltage i projektet samlet set stadig reducerer den sociale kompleksitet omkring hjemløshed og rusmidler både nu og i fremtiden. På den måde er der tillid i projektet så længe, at de unge har forventninger om at fagpersonernes adfærd kan relateres til de ønsker og planer, de unge selv har for deres liv (jf. Luhmann, 1999:127). Men for Emma bliver oplevelsen med at deltage i lokal-mediet og de efterfølgende episoder med hendes nære pårørende det, som vi med afsæt i Luhmanns teoriapparat kan kategorisere som en tærskelhændelse og et vendepunkt: her svinger tilliden til, at projektet støtter hende i hendes

planer og ønsker, med ét over og bliver til mistillid og dermed en situation med non-take-up (jf. Luhmann, 1999:129). Det samme ser vi i det andet eksempel, hvor oplevelser af stigmatisering leder de unge til at trække sig med henvisning til, 'det kan godt være at vi er nogle fuck ups men i det mindste er vi nogle fuck ups sammen'. Tillid der er blevet til mistillid

Isoleret set kan lokal-medie-oplevelsen alene ikke tilskrives at tillid her bliver til mistillid: det er det at de andre små kiks og forglemmelser ikke er blevet tillagt den værdi, som de måske egentlig har haft i de unges oplevelser, men i stedet er accepteret ind i forventningen om, at socialpædagogik samlet set hjælper de unge ud af blandt andet hjemløshed. På den måde knytter mulighedsbetingelserne for kompleksitetsreducing omkring blandt andet hjemløshed og rusmidler lige så stille andre forventninger til sig, så deltagelse i projektet ikke ses som ligeså hjælpsomt: invitationerne til kaffe med fagpersonerne og den specifikke prioritering af relationer mellem de unge og fagpersonerne, former sig for de unge ikke som hjælp henimod det at bo selv. Omvendt oplever fagpersonerne, at de unges nej tak til kaffe bevirker at de unge isolerer sig fra hjælpen. Og det forklares så ved fx de psykiatriske diagnoser og rusmiddelproblematikker som de unge, heriblandt Emma, står i. Lokal-medie-situationen bliver i eksemplet den grænse, der stopper tillidens absorptionskraft. Det er her, vi ser de forskellige temporale spring fordi de hændelser, der tidligere er set som små kiks nu i stedet ses i mistillidens optik og dermed retrospektivt fungerer som (yderligere) tegn på, at socialpædagogik i form af projektet aldrig helt har villet hjælpe de unge, som de unge egentlig ønskede (i tråd med Luhmann, 1999:128). På den måde udløser lokal-me-

die-situationen ophobede spændinger over tid (Luhmann, 1999: 129).

Mistilliden fungerer, lige som tilliden, forenkler, men hvor tilliden inviterer til læring tilbyder mistillid færre muligheder for samme, fordi mistilliden så at sige leder efter begrundelser for at eksistere som mistillid (jf. Luhmann, 1999:126). Når det gælder håndtering af kompleksiteten i deres livssituation, fungerer denne non-take-up som en slags gnist, der får blandt andet Emma til at ty til gamle kompleksitetshåndteringsstrategier som at eskalere sit rusmiddelforbrug og at trække sig fra hjælpen. Her oplever Emma hendes gammelkendte strategier som kompleksitetsreducerende og de understøtter at Emma oplever mistillid til hjælpen. Ved at vende tilbage til de kendte strategier styrkes samtidig risikoen for øget marginalisering og udsathed som så igen kan skærpe mistilliden.

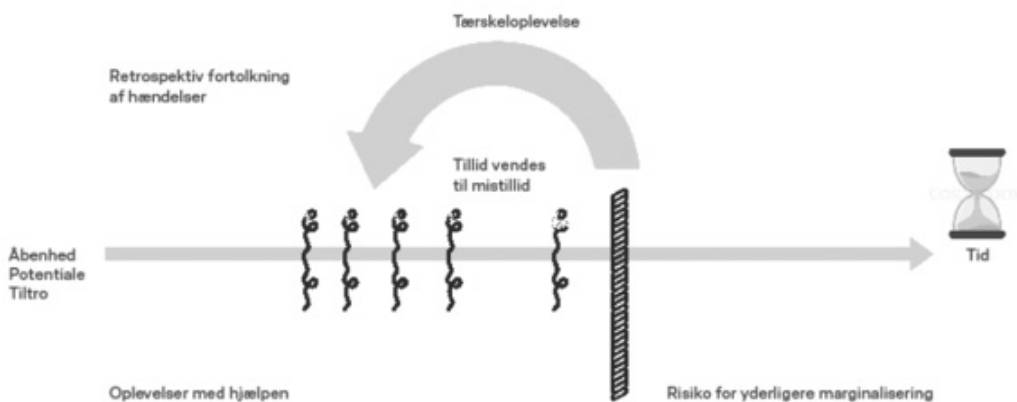
I illustrationen her nedenfor kan de snoede linjer ses som de små kiks og den skraverede tykke linje som tærskelhændelsen, der så igen kaster nyt lys over de snoede linjer som nu ses som situationer der understreger mistillidens berettigelse.

Hvad peger vi på – non-take-up, tillid og mistillid i relation til socialpædagogik

I relation til non-take-up forskningen bidrager analysen her til særligt to vinkler, den temporale dimension og de langsigtede følger af non-take-up (Lucas, Bonvin & Hümbelin, 2021:167-168). En del forskning peger indtil nu blandt andet på, at non-take-up er stærkt farvet af menneskets forventninger til egen livsbane, altså hvor vidt der er en tro på mulighed for forandring eller ej. Vores analyser peger, i tråd med de forskere, der relaterer non-take-up til medborgerskab (Lucas, Bonvin & Hümbelin, 2021:169) i en lidt anden retning, nemlig at det ikke så meget er de unges tro på muligheden for forandring, der fører til non-take-up, men i højere grad om de unges vurdering af, hvor vidt den hjælp de møder, rent faktisk opleves hjælpsom hjælp.

Hvad gælder det dynamiske aspekt i det temporale perspektiv peger vores analyser på, at hvis hjælpen/fagpersonerne/socialpædagogikken er opmærksom på de små kiks henimod tærskelhændelserne, så er der håb for, at det ikke ender i non-take-up. I vores optik peger det på en faglig villighed til at se

Når hjælpen afvises

kiksene som muligheder for at gøre *andet* end fx at fortsætte fokus på relationsarbejde eller ved at forklare den unge ved stigmatiserende kategorier. Dette andet kunne være at rette fokus mod *hvad* den unge efterspørger hjælp til, *hvordan* hjælp ser ud i den unges blik og *hvem* den unge mon er, ud over at være i hjemløshed eller at have et misbrug. Ad den vej kan hjælpen potentielt fortsat fungere kompleksitetsreducerende og tillidsvækkende.

Hvad gælder mistillid som langsigtet konsekvens af non-take-up, leder vores analyser os til at skærpe blikket, så det handler om mistillid til hjælp, ikke mistillid generelt. Med afsæt i vores materiale ser vi ikke, at tillid forsvinder, snarere at tilliden så at sige skifter adresse og retter sig mod fællesskaber omkring rusmidler eller hjemløshed, hvor de unge kender normerne, de føler sig normale og hvor de oplever genkendelighed og tilhørsforhold. Ad den vej kommer disse fællesskaber, som vi ikke har en samfundskontrakt omkring, til at fungere som tillidsbåret kompleksitetsreduktion.

Med afsæt i de kvalitative analyser her i artiklen foreslår vi dertil en udbygning af den internationale non-take-up teori, hvor der tilføjes en femte dimension, som kan hjælpe os til at forstå, hvorfor de unge afviser hjælpen. Her er pointen, at hjælpen ikke opleves som hjælp. De unge oplever sig objektgjort og stigmatiseret og kan ikke genkende sig selv i de institutionelle kategoriseringer, hvorfor de afviser hjælpen. Derved er det netop objektgørelsen og stigmatiseringen, som leder frem til non-take-up, som vi med afsæt i de kvalitative analyser benævner afvisninger af hjælp.

Litteratur

- Harbo, L.J. (2021): Én måde at begribe socialpædagogik på. I: *Tidsskrift for Socialpædagogik* årg. 24, nr. 1, s.41-52.
- Harbo, L.J.; Løvstad, C.V. (2021): Unge selvbyggeres opleves af hjælp og afvisning af hjælp i overgangen til at bo. Afrapportering af forskningsprojekt "Oplevelser af hjælp", som har løbet i perioden 2020-2021 og finansieret af Frascatimidler, VIA FLOS. Lokaliseret d.31.8.2022 på: <https://www.ucviden.dk/en/projects/oplevelser-af-hj%C3%A6lp-i-selvbyggerprojekt>
- Jacobsen, M.H.; Kristiansen, S. (2001). *Farligt feltarbejde: etik og etnografi i sociologien*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Lucas, B., Bonvin, J. & Hümbelin, O. (2021). *The Non-Take-Up of Health and Social Benefits: What Implications for Social Citizenship?*. *Swiss Journal of Sociology*, 47(2) 161-180. <https://doi.org/10.2478/sjs-2021-0013>
- Luhmann, N. (1999): Tillid – en mekanisme til reduktion af social kompleksitet. København K, Hans Reitzels Forlag.
- Mortensen, N. (1999): Introduktion . Aktualiteten af Luhmanns tillidsanalyse. I: *Tillid – en mekanisme til reduktion af social kompleksitet*. København K, Hans Reitzels Forlag.
- Wang, C.; Burris, M. A. (1997). Photovoice: Concept, Methodology, and Use for Participatory Needs Assessment. *Health Education & Behavior*, 24(3), 369–387.